

УДК 811.581:316.77]:179.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/35>

Цимбал С. В.

Київський університет імені Бориса Грінченка

Сюй Вей

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПТ СКРОМНІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПОРІВНЯЛЬНОМУ АСПЕКТІ

Стаття присвячена порівняльному аналізу особливостей відображення концепту СКРОМНІСТЬ в українській та китайській лінгвокультурах. Трактують скромності має низку особливостей в обох культурах, що яскраво відображено в ієрархічній системі цінностей кожного народу, в якій для східної культури скромність посідає одне з чільних місць, водночас для західної є зовсім несуттєвою цінністю. Через призму міжкультурної комунікації явище скромності є надактуальною задачею для вивчення, оскільки відсутність або недостатня кількість знань зазвичай тягне за собою глобальне непорозуміння між представниками двох сторін спілкування різних рівнів (як ділового, так і розмовного), що в результаті порушує етикетні норми поведінки як мінімум. Такий підхід, услід за А. М. Приходько, має назву полілінгвального, що полягає в зіставленні концепту універсального порядку однієї мови з його еквівалентом (аналогом) в іншій на предмет з'ясування спільних (інтегральних) і відмінних (диференційних) рис (модель «один концепт – дві мови»). У такий спосіб «проявляється та сама лінгвокультурна специфіка, що складає своєрідну й неповторну картину світу, яку відтворює природна мова» [6, с. 406].

Послугуючись аналізом словникових дефініцій поняття «скромність», що представлені в сучасних україномовних та китайськомовних словниках, були виявлені та зафіксовані ознаки, що вербалізують досліджуваний концепт у обох мовах. На прикладі українських та китайських цитат відомих діячів, афоризмів, прислів'їв тощо, які є закарбованими уявленнями кожного народу про той чи інший аспект буття, проаналізований культурний аспект відображення концепту СКРОМНІСТЬ. За допомогою порівняльного аналізу доведено, що загальнолюдський концепт, який належить до групи морально-етичних концептів, має як спільні, так і відмінні риси у процесі вербального та невербального вираження в українській та китайській лінгвокультурах, що сприяє або, навпаки, перешкоджає успішній міжкультурній комунікації.

Ключові слова: концепт, скромність, українська лінгвокультура, китайська лінгвокультура, міжкультурна комунікація, порівняльний аналіз.

Постановка проблеми. Досягнення порозуміння на міжнародному рівні було і залишається актуальним питанням, яке привертає увагу багатьох комунікантів різних сфер, професій, етносів, релігій тощо. Зокрема серед основних факторів, які впливають на якість міжкультурної комунікації, є відмінності у загальнолюдських цінностях, притаманних кожній культурі, що на мовному рівні проявляються у вигляді складних явищ під назвою «концепти». Серед останніх вартими уваги постає група універсальних морально-етичних концептів, до яких належить СКРОМНІСТЬ, характерний як для української, так і для китай-

ської лінгвокультур, однак для представників кожної з них має розбіжності у трактуванні, вагомості та мовному втіленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема функціонування значущих концептів у мовних картинах світу народів Заходу та Сходу регулярно привертає увагу мовознавців усього світу, особливо тих концептів, які визначаються морально-ціннісними та постають універсальними для кожної лінгвокультури. Серед останніх концепт СКРОМНІСТЬ посів чільне місце у наукових розвідках китайських лінгвістів, однак на теренах вітчизняного мовознавства

лінгвокультурні особливості цього концепту залишаються й досі недостатньо вивченими. У працях Мао Сяоянь (毛晓倩)[15], Чжен Юнмей (洪成玉) [15], Хун Чен'ю (洪成玉) [16], Ду Бін'ї (杜兵毅) [17], Чжан Янь (张雁) [18] проаналізовано характерні риси та типи скромності з лінгвістичної точки зору, зокрема описано зв'язок між китайською традиційною культурою скромності та лексичними одиницями на її позначення. Водночас Юй Хуей (于辉) [27] проаналізував зв'язок між скромною ввічливістю як моральною якістю і скромністю як формою етикету згідно з принципами скромної поведінки у відповідь на похвалу в прагматичних стратегіях, зокрема розкрив особливості китайської культури «гармонії» (和), втіленої в концепті СКРОМНІСТЬ (谦虚). Натомість І Хунчуань (易洪川) [28] висунув критерій скромності у вербальному спілкуванні «говорить обережно про власні переваги» («慎言己功»). Серед українських мовознавців дослідження скромності як поведінкового концепту в англійському дискурсі було проведено В. Турченко [9]; вербальному вияву скромності в реакціях на позитивно оцінені маніпулеми приділила увагу І. Ю. Шкіцька [13]; натомість аналізу скромності через призму когнітивної метафори присвятили свій доробок В. О. Шастало, Л. О. Байбекова, Л. В. Герман [12]. Однак ще й досі порівняльний лінгвокультурологічний аналіз концепту СКРОМНІСТЬ через призму міжкультурної комунікації в українській та китайській мовах залишається лакуною, яку ми спробуємо висвітлити у нашій розвідці.

Метою статті є ґрунтовно проаналізувати спільні та відмінні риси у процесі відображення концепту СКРОМНІСТЬ в українській та китайській мовах через призму міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Вектор наукових розвідок в царині лінгвістики за останні десятиріччя змістився від розгляду мовних явищ окремо до їх функціонування у картинах світу різних народів із точки зору когнітології, психології, культурології, філософії та інших дисциплін, що спричинило появу *концептів* як результату взаємодії тілесного, психічного та ментального рівнів суб'єкта з об'єктивною реальністю (за визначенням багатьох китайських лінгвістів) [4, с. 12–14]. Натомість окрема галузь науки, основною метою якої стало вивчення концептів, їх змісту, еволюції, взаємних зв'язків тощо, набула назви *концептологія*, що характеризується низкою відгалужень [2, с. 54–55].

Водночас вивчення концептів неможливе без їх категоризації, з огляду на яку різні дослідники

висловлюють відмінні погляди щодо виокремлення низки типів концептів. Наприклад, польська лінгвістка А. Вежбицька розрізняє *концепт-мінімум*, *концепт-максимум* та *енциклопедичний додаток* з точки зору ступеня володіння носієм мови змісту слова (повне – неповне) [14, с. 225]. Українська мовознавиця О. Селіванова розглядає концепт як «інформаційну когнітивну структуру свідомості, певним чином організованої та вбудованої до колективної чи індивідуальної концептосистеми», виокремлюючи за параметром суб'єкта концептуалізації *ідіоконцепти*, *узусальні концепти*, *етноконцепти* та *загальнолюдські концепти* [7, с. 416–417]. Не менш вартою уваги є і ще одна класифікація, висунута вітчизняним дослідником А. М. Приходьком, який запропонував розглядати концепти через призму прагмасемантики, розділивши всі концепти згідно бінарних опозицій «параметричність-непараметричність», «універсальність-специфічність», «регулятивність-нерегулятивність», «позитивність-негативність», у рамках яких виокремив *логіко-філософські*, *моральні*, *телеономні*, *антропоморфні*, *гуманітарні*, *етно-психо-культурні* та *культурно-специфічні* концепти [5, с. 85–95].

Узагальнюючи всі точки зору щодо класифікації концептів, на наше переконання концепт СКРОМНІСТЬ, не беручи до уваги культурну приналежність, варто розглядати як концепт-максимум (адже зміст реалії відомий мовцеві у всіх аспектах), загальнолюдський концепт (оскільки він відомий всьому людству і репрезентований у різних мовах світу), водночас як регулятивний морально-етичний концепт, орієнтований на певну поведінкову норму.

Наші припущення підтверджуються тезами дослідників про те, що концепт СКРОМНІСТЬ є регулятором соціальної активності людини і, у зв'язку з цим, «знаходить своє вираження як у предметній, так і вербальній діяльності, проявляючись на рівні дискурсу в комунікативній поведінці» [9, с. 142]. Водночас беручи до уваги регулярну повторюваність демонстрації скромності у повсякденному житті, варто відмітити, що це призводить до прояву стійкого характеру досліджуваного концепту, а отже, до класифікації його як стереотипу свідомості (певну модель вербальної/невербальної поведінки), що виконує функції соціального контролю та стабілізації суспільних відносин. Як стверджує В. Турченко, процес втілення цього поведінкового стереотипу є поєднанням прояву вербальної (слова, словосполучення, висловлення тощо) і невербальної (демонстра-

ція непоказного одягу, прикрас, жестів) форма залежить від параметрів конкретної ситуації (цілі, мотиви, очікування, взаємини мовців тощо) [9, с. 142–143].

Можемо погодитися з українською мовознавицею Н. В. Вдовиченко про виокремлення такого фрагменту класифікації, визначеної згаданим раніше дослідником А. М. Приходьком, як «універсальні морально-етичні концепти», серед яких зокрема побутує концепт СКРОМНІСТЬ. На думку Н. В. Вдовиченко, концепти, які варто зарахувати до групи універсальних морально-етичних, виступають «мисленнєвими сутностями з прихованою етноспецифікою та альтернативним варіантом вираження в різних мовах світу», варіанти яких характеризуються чотирискладовою будовою, а саме – містять у собі *індивідуальне* (властиве мисленню окремої людини), *групове* (характерне для світу окремої субкультури), *національне* (пов'язане зі специфікою окремого народу) і *загальнолюдське* (притаманне всім народам світу). Вона зарахувала СКРОМНІСТЬ до групи концептів «Правда/істина» («Правда/справедливість»), що функціонують у рамках ціннісно-регулятивного та теософського кодів, протиставивши йому СРІБЛОЛЮБСТВО [1, с. 21–22].

Водночас згідно тлумачень В. О. Шастало, Л. О. Байбекової та Л. В. Герман, СКРОМНІСТЬ – це «ознаковий концепт-регулятив комунікативної поведінки, який профілюється в межах субдомени КОМУНІКАТИВНА ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ, що входить до домену МОРАЛЬ», де домен є зв'язною областю концептуалізації, що включає в себе такі одиниці нижчого рівня схематичності, як концепти або фрейми. Крім цього, дослідники зараховують СКРОМНІСТЬ до числа абстракцій та вважають, що це соціально-значуща культурна цінність, а також прояв моралі, яка є одним із факторів формування етичної системи, характерної, з одного боку, для лінгвокультурної спільноти певної епохи, а з іншого – для окремого індивідууму, що знаходить своє вираження в мові як через прямі, так і через переносні номінації (наприклад, концептуальні метафори) [12, с. 153].

Для того, щоб провести детальний аналіз особливостей функціонування досліджуваного концепту в українській мові, передусім, послугуючись компонентним аналізом, визначимо складники значення слів на позначення концепту.

Згідно академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980 рр.) [8, с. 324], *скромність* – властивість за значенням *скромний*, тобто: 1) Який не любить підкреслю-

вати свої заслуги, достоїнства і т. ін., хизуватися ними; який не претендує на особливе становище;

2) Стриманий у поведженні, вихований; протилежне *розв'язний*; морально стійкий; цнотливий; який свідчить про стриманість у поведженні, вихованість;

3) Який нічим не виділяється серед інших, не має ніяких особливих рис, ознак і т. ін.; не видатний; простий, звичайний; невігладливий (в оздобленні, оформленні і т. ін.); який не привертає уваги; неяскавий; непоказний;

4) Недостатній щодо кількості, якості і т. ін.; без претензій на розкіш, багатство і т. ін.; без пишних фраз, без перебільшених оцінок і т. ін.; обмежений (про бажання, вимоги і т. ін.).

Відомо, що перші згадки про цю рису характеру зустрічаються вже в праслов'янській мові у вигляді лексеми *kroma*, тобто «край, перегородка», яка, у свою чергу, походить від давньовірхньонімецького *(h)rama* «рама, межа», тому скромний – той, що перебуває в певних межах, які можуть бути суспільно-етичними або особистої дисципліни [10; 12, с. 155].

Такі ознаки скромності міцно увійшли в українську культуру, в якій вона посідає почесне місце на ряду з повагою до старших за віком, вищих за статусом людей і жінок, асоціюючись із моральною стійкістю, цнотливістю та деякою простотою, що ні в якому разі не означає приниження власної гідності [13, с. 145]. Серед характерних рис, притаманних скромному українському мовцю, є майже повна відсутність прагнення до «привертання надмірної уваги до своєї персони, самовиставлення, самомилування», адже це вважається проявом нескромності, що засуджується у суспільстві; таких людей не поважають, недолюблюють та не довіряють [13, с. 146].

Видатний український педагог Василь Олександрович Сухомлинський, міркуючи у своїх працях над проблемами морального виховання, підкреслював надзвичайну роль міжособистісної комунікації, котра має бути багатогранною та наповненою постійною передачею духовних багатств між вихователем та учнем, одним із яких є *скромність*. На його переконання, скромність – «це дисципліна людських відносин, вчинків, бажань, думок і почуттів, волі й характеру. Бути скромним – значить бути терпимим до дрібних вад людей» [11, с. 82–83].

У сучасній українській гуморесці Павла Глазового «Скромність» знаходимо цікаве обіграння двох антонімічних ознак поняття – з позитивної точки зору та з негативної, чим підтверджується

існування в українській культурі двояке ставлення до скромності:

«Учить мати свою доню:
– Пам'ятай, Лариса,
Скромність дуже прикрашає,
То прекрасна риса.

– То чого ж тоді ви, мамо,
Сердитесь на тата,
Що у нього дуже скромна
Заробітна плата?» [3].

Вербальним вираженням скромності україномовним учасником міжособистісної комунікації в його реакціях на позитивну оцінку, похвалу, комплімент вважаються мовленнєві одиниці «Перебільшуєте», «Перехвалюєте», «Переоцінюєте (мене/мої сили)», «Це вже ти/ви занадто», «Це гучно сказано», «Це перебільшення», «Це не про мене» тощо, які підкреслюють самоприниження та зменшення своїх заслуг [13, с. 146]. подібні прояви є віддзеркаленням прислів'я, що побутує в народі, – *скромність прикрашає людину*.

Натомість китайське національно-своєрідне уявлення про скромність постає закарбованим у лексичній одиниці 谦虚 [qiān xū], перші історичні згадки якої зафіксовані у древніх філософських трактатах «Книга змін» 易经 [Yì jīng] та «Аналекти (вислови) Конфуція» 论语 [Lúnǔ]. Компонентний аналіз 谦虚 дає змогу зробити висновок про багатогранність значень кожного складника, адже сучасні словники китайської мови 《汉语大字典》 та 《辞海》 трактують як 谦, так і 虚, як мінімум, з чотирьох сторін. Наприклад, серед значень 谦 знаходимо наступні: 1) смиренний, тактовний; поступливий; невибагливий; 2) втратити, позбутися; порожнеча, вакуум; 3) п'ятнадцята гексаграма «Смиренність» з-поміж 64-х «Книги змін» 易经; 4) підозра, сумніви; 5) прізвище Цянь тощо. Натомість 虚 інтерпретують як: 1) ірреальний; недійсний, несправжній; порожнеча; 2) кволий і тілом, і душею; 3) неправдивий, фальшивий; абстрактний; підроблений, штучний; 4) даремно, марно. Проте результатом поєднання обох компонентів слугує функціонування значення лише першого ієрогліфа, значення другого «розчиняється» в ньому, тому 谦虚 характеризує людину *поступливу, чемну, неупереджену; яка не є самовдоволеною, не зазнається, не тримається зарозуміло* [29; 30].

Вартим уваги зокрема постає погляд сучасних китайських дослідників на поняття «скромність» у китайській лінгвокультурі. Так, Ху Цзіньшен (胡金生) і Хуан Сітін (黄希庭) вважають, що «скромність» містить дворівневе трактування:

на рівні свідомості (意志层面 [yìzhì céngmiàn]) скромність полягає в стримуванні індивідуальних бажань та імпульсів і відображає очевидне самообмеження; натомість на поведінковому рівні (行为层面 [xíngwèi céngmiàn]) скромність означає, що людина свідомо приховує та уникає власних переваг чи успіхів у міжособистісному спілкуванні [19]. Подібної точки зору дотримуються Мяо Юаньцзян (苗元江) і Лян Сяолін (梁小玲), зазначаючи, що скромність є одним із предметів дослідження позитивної психології (积极心理学 [jījī xīnlíxué]), фокусом уваги якої є поліпшення особистісного та суспільного благополуччя [20]. Отже, з точки зору семантики, 谦虚 несе позитивне забарвлення, постаючи однією з чеснот та різновидом стратегії спілкування.

Се Вейши (谢威士) тлумачить *скромність* із точки зору конотації, історичного розвитку та соціальної функції традиційного поняття 谦虚 та висуває тезу про те, що «скромність є надзвичайно корисною для себе та оточуючих, відповідає кінцевій меті спілкування та нормам моралі, тому постає надзвичайно важливою чеснотою» [22].

Скромність є традиційною чеснотою китайської нації та чудовою якістю, яку поважають усі народи світу. Порівнюючи погляди на явище скромності представників китайської та західної культур, Ху Юаньцзян (胡元江) і Хоу Янь (侯燕) відмічають суттєві відмінності: так, китайці фокусують свою увагу на колективній складовій, тоді як європейці орієнтовані на індивідуалізм; китайці цінують бути скромними перед іншими, тоді як для західних людей найвища цінність – бути скромними перед Богом. Такі особливості поведінки проявляються і на рівні міжкультурного спілкування, у процесі якого китайці скрізь виявляють скромність, тоді як жителі Заходу, як правило, схильні до яскравого прояву особистості [21].

Для повнішого розуміння змісту концепту СКРОМНІСТЬ, характерного для китайськомовної картини світу, варто звернутися до літературних пам'яток китайської стародавньої культури, про які коротко було згадано вище. Найдавніша згадка про скромність міститься в одному із стародавніх текстів під назвою 大禹谟 [dà yǔ mó] «Книги історії» 尚书 [Shàngshū], що є однією з книг, які входять до складу конфуціанського канону «П'ятикнижжя» 五经 [Wǔjīng]: «Гордість завдає шкоди, а скромність приносить користь, що насправді є дорогою до неба» («满招损, 谦受益, 实乃天道也»). У «Книзі змін» 易经 зокрема згадується гексаграма Цянь (谦), у складі якої верхня частина виступає позначенням триграми Кун (坤), що означає землю, а нижня –

триграми Ген (艮) на позначення гори. Поєднуючись в одне ціле, ці символи несуть значення «地中有山» [dìzhōng yǒu shān], тобто, «山在地下、山内而地外» [shān zài dì xià, shān nèi ér dìwài] (букв. *гора під землею, вглибині гір та понад землею*), що яскраво пояснює принцип скромності. Цей вислів містить метафоричне зображення людини, яка ототожнюється з горою: людські досягнення можуть бути заввишки наче найвищі піки Земної кулі, але ніколи не варто забувати про своє начало, що занурене в глибини землі. Тільки якщо людина буде поводити себе смиренно, пам'ятаючи про своє коріння, та стримано, не змагаючись у силі з іншими, припинить зазнаватися і звеличуватися, вона стане справді благородною та досягне успіхів у всіх справах [23]. Конфуцій також звеличував скромність як спосіб поведінки особистості, вважаючи її однією з головних чеснот благородної людини (君子的必备美德之 – [jūnzǐ de bìbèi měidé zhīyī]), наприклад, великому мислителю належать такі вислови: «Благородна людина велично-спокійна, але не горда» («君子泰而不骄» [jūnzǐ tài'érbùjiāo]), «Я не людина, яка народилася зі знаннями, а людина, яка любить давню культуру та старанно та швидко здобуває знання» («我非生而知之者, 好古, 敏以求之者也» [wǒ fēi shēng ér zhī zhī zhě, hào gǔ, mǐn yǐ qiú zhī zhě yě]) тощо. Не менш важливу роль відіграє скромність і серед постулатів даосизму, так, у Розділі 33 класичного даоського трактату «Дао Де Цзин» 道德经 [dàodéjīng] зустрічаємо: «Той, хто пізнав інших, – розумний, а той, що пізнав себе – мудрий» («知人者智, 自知者明» [zhīrén zhě zhì, zìzhī zhě míng]); серед інших догм «Дао Де Цзин», що проголошують скромність як основу духовної сутності, можна знайти наступні: «Той, хто знає себе, – мудрий» («自知之明» [zìzhī zhī míng]), «Мудрість – в уміннях розбиратися в людях» («知人之智» [zhīrén zhī zhì]), «Відступити, щоб досягти більшого» («以退求进» [yǐ tuì qiújìn]), «Не роби нічого і ти зробиш все» («无为不争» [wúwéi bùzhēng]) тощо [24]. Узагальнюючи вищесказане, можна зробити висновок, що конфуціанство і даосизм надають важливого значення скромності, що значною мірою сприяло формуванню цього морально-етичного принципу як одного з універсальних чеснот китайської культури.

Продовжуючи аналізувати глибоке історичне та культурне походження китайськомовного концепту СКРОМНІСТЬ, згадаємо про так звану пансімейну модель його функціонування «Вірність – одностайність – синівська шанобливість» («忠 – 孝» [zhōng yī xiào]), що існує в Китаї протягом тисячоліть та є нормою, якої повинен дотримуватися кожен член суспільства. Цей уні-

кальний різновид культури постав чинником для формування в стародавньому Китаї моделі особистості, що зображує людську відданість та повагу, розкриває моральну та ціннісну орієнтацію традиційного китайського суспільства, яка існує й дотепер. Водночас характерною особливістю такої особистісної моделі є наявність дисфункціонального фактору самозалюкування (自我恐惧 [zìwǒkǒngjù]), що створює певний психологічний тиск, із-зі чого люди бояться почути від інших, що вони загордилися або стали зарозумілими. Із цієї причини кожен член китайського суспільства намагається пригнітити свій характер, не осмілюючись бути попереду інших («谁也不敢为天下先» [shéi yě bùgǎn wéi tiānxià xiān]). Ось чому в китайській мові так багато вербалізаторів поняття «скромність», серед них: 敝人 [bìrén] *ввічл.* «я», 在下 [zàixià] *ввічл.* «я; Ваш покірний слуга», 不才 [bùcái] *зневажл.* «я; Ваш покірний слуга», 老朽 [lǎoxiǔ] *зневажл.* «я» (стара людина про себе), 寒舍 [hánshè] *зневажл.* «мій дім, моя сім'я», 薄酒 [bójǐu] *ввічл.* «моє скромне частування», 小女 [xiǎonǚ] *ввічл.* «моя донька», 犬子 [quǎnzǐ] *зневажл.* «мій син», 贱内 [jiànnèi] *зневажл.* «моя дружина» тощо. Тисячолітній процес формування культури розвинув уявлення китайців про скромність до крайності, що особливо вплинуло на старших за віком чи представників влади. У очах цих людей вияв не-скромності буде сприйматися як переоцінка своїх можливостей, впевненість у чому знайшло своє втілення в іншомовці-недомовці «关公面前耍大刀» [guāngōng miànqián shuǎ dàdāo] (букв.: *демонструвати володіння мечем перед Гуань Юєм*) та прислів'я «孔子面前读经书» [Kǒng zǐ miàn qián dú jīng shū] (букв.: *у присутності Конфуція вивчати канонічні книги*) «хвалитися своїми [незначними] вміннями перед справжнім майстром» [21].

Крім цього, вивчаючи *скромність* як національно-специфічний компонент китайської культури, варто враховувати чітке розмежування китайськими мовцями двох різновидів скромності, а саме «Скромність як моральна якість» («谦虚的品质») та «Скромність як форма етикету» («谦虚礼仪»). Перше, як правило, вважається якістю характеру та чеснотою, тоді як друге – це лише звичний спосіб спілкування, і їх не можна плутати. У міжособистісному спілкуванні китайці часто використовують прагматичну стратегію, яку важко охарактеризувати. Це відбувається тому, що на перший погляд скромність як відображення характеру видається несправжньою та сприймається як прояв лицемірства, нечесності та брехні,

хоча це не відповідає дійсності. Китайська культура завжди ставила скромну благородну людину (谦谦君子 [qiānqiān jūnzǐ]) за взірць, на противагу тій, що постійно вихваляється, хизується особистими почестями (自我吹嘘 [zìwǒchuīxū]). Про здобутки та досягнення скромної людини, якими можна захоплюватися, завжди скажуть інші; натомість якщо ви проявите ініціативу, щоб висловитися, ви будете виглядати зарозумілим і самовдоволеним, і у результаті ваші видатні досягнення будуть затьмарені. Водночас для міжкультурного спілкування характерний прояв іншого, етикетного різновиду скромності, що полягає у максимальному перебільшенні самоприниження. Розглянемо ситуативний приклад пригостання вишуканою, розкішною вечерею гостей китайським господарем: при висловленні гостями захоплення приготованими стравами, що стоять на столі, варто очікувати, що господар використає ввічливі (етикетні) репліки на кшталт «У мене нічим пригостити» («没什么菜招待») або «Я не дуже вмію готувати» («不会烧菜») тощо [25]. Тут варто зауважити, що в китайській мові налічується безліч подібних реплік, які використовуються за різних обставин для прояву скромної поведінки.

Натомість жителі Заходу вважають, що подібний вияв скромності китайцями фальшивий, адже, на їх думку, відповіді на похвалу чи компліменти мають бути реалістичними та відповідати дійсності, у результаті чого процес комунікації між обома сторонами ускладнюється. Хоча західноєвропейські, зокрема українські мовці також застосовують принципи скромності у процесі спілкування, вони значно відрізняються від китайського розуміння 谦虚. Ці принципи включають два аспекти: один – звести до мінімуму самовихваляння, а інший – не принижувати себе. У зв'язку з останнім, український мовець, почувши комплімент, похвалу чи захоплення, зазвичай або деяким чином зменшить свої заслуги чи досягнення

за допомогою стверджувальних речень «Ви мені лестите», «Розумію, що це комплімент» тощо, або прямо відповідь «Дякую!», дотримуючись послідовних правил спілкування [13, с. 148]. На переконання більшості представників українського суспільства, якщо похвала відповідає дійсності, необхідно повною мірою прийняти позитивну оцінку співрозмовника, уникаючи можливих незгод, засвідчуючи солідарність між обома сторонами, що є основною метою міжособистісної та міжкультурної комунікації [26].

Висновки. У ході проведеного дослідження особливостей відображення концепту СКРОМНІСТЬ в українській та китайській лінгвокультурах було встановлено, що спільним постає універсальне розуміння скромності як важливої людської якості та чесноти кожного члена суспільства. Це цінність, характерна тією чи іншою мірою для обох культур. Скромна людина – це та, що не хизується своїми здобутками, заслугами, стримана у поведінці та комунікації. Однак відмінними рисами постає низка уявлень, втілених в ознаки україномовного та китайськомовного концепту, що проявляються зокрема на вербальному рівні. Так, для українського учасника комунікації СКРОМНІСТЬ – це *стриманість, вихованість, терпимість, зменшення своїх заслуг, прикраса людини*. Натомість для китайського співрозмовника СКРОМНІСТЬ – це *найбільша чеснота благородної людини, мудрість, вірність, одностайність, синівська шанобливість; самозалежування та самоприниження*. Узагальнюючи сказане вище, можна дійти висновку, що на відміну від української лінгвокультури, досліджуваний концепт посідає чільне місце у китайській, що підтверджується наявністю набагато більшої кількості ознак, у зв'язку з чим останні з вище наведеного переліку (*самозалежування та самоприниження*) потребують більш глибокого та детального аналізу, що є перспективою подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Вдовиченко Н. В. Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.01. Одеса, 2015. 212 с.
2. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*. 2011. Вип. 14 (2). С. 53–64.
3. Глазовий П. Гуморески. Старі й нові: книжка для дорослих (і кілька жменьок дітям). Вид. 3-тє. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008. 336 с.
4. Кірносова, Н. Когнітивна лінгвістика в Китаї: історія і термінологія. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія : Східні мови та літератури*. 2012. Вип. 18. С. 9–14.
5. Приходько А.М. Концепти і концептосфери в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
6. Приходько А. Концепт у зіставних і типологічних дескрипціях. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2013. Вип. 116. С. 404–409.

7. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми. Полтава, 2008. 712 с.
8. Словник української мови: в 11 т. / за ред. І. К. Білодіда; АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. 1978. URL: <http://sum.in.ua/p/9/324/1> (дата звернення: 07.06.2023).
9. Турченко В. Скромність як поведінковий концепт в англomовному дискурсі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика*. 2014. Вип. 21. С. 141–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhd_u_2014_21_38 (дата звернення: 05.06.2023).
10. Українець Л. Скромність. *Народний оглядач*. 2017. URL: <https://www.ar25.org/word/skromnist.html> (дата звернення: 17.05.2023).
11. Черненко Л. Б. Формування міжособистісних взаємин у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Матеріали Міжвузівської наук.-практ. конф. «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Творча спадщина педагога у вітчизняному і міжнародному вимірах»*. Ірпінь, 2019. С. 80–84.
12. Шастало В. О., Байбекова Л. О., Герман Л. В. Когнітивна метафора скромності в англійському та українському художньому дискурсі 20–21 століття. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 23. Т. 2. С. 152–157.
13. Шкіцька І. Ю. Вербальний вияв скромності в реакціях на позитивно оцінні маніпулеми. *Лінгвістичні дослідження*. 2016. Вип. 44. С. 144–152.
14. Wierzbicka A. *Lexicography and Conceptual Analysis*. Ann Arbor: Karoma Publishers Inc., 1985. 368 p.
15. 毛晓倩 郑永梅: 对外汉语中的谦词教学与建议. *文学教育(文艺杂谈)*, 武汉, 2020: 148–149.
16. 洪成玉: 谦词、敬词、婉词概说. *首都师范大学学报(社会科学版)*, 北京, 1998(5): 28–41.
17. 杜兵毅: 也谈现代汉语中的谦词. *山西广播电视大学学报*, 2009(6): 34–35.
18. 张雁: 值得关注的谦词、敬词和婉词. *语文研究[A]*, 北京, 2005 (3): 22–26.
19. 胡金生 黄希庭: 自谦 – 中国人 – 种重要的行事风格初探[J]. *心理学报*, 2009 (41): 842–852.
20. 苗元江 梁小玲: 谦虚研究述评. *上海教育科研*, 上海, 2012 (1): 42.
21. 胡元江 候燕: 中西方文化中的谦虚观念比较[A]. *鸡西大学学报*, 2007 (7): 82–88.
22. 谢威士: 传统谦虚观的内涵、变迁及社会功能. *西昌学院学报(社会科学版)*, 合肥, 2017 (1): 34.
23. 韩慧英: 《周易》“谦”卦的再解读及其启示. *哲学研究*, 2014 (10), 56–61.
24. 曹峰 柳悦: 道家与谦逊. *河南社会科学*, 2017 (12): 99–105.
25. 何兆熊. *语用学概要[M]*. 上海外语教育出版社, 1989: 180.
26. 石宁. 英汉称赞语之比较[J]. *中国人民大学学报*, 1997, (4).
27. 于辉: 客套语探微. *语文学刊-语言文字*, 曲阜, 2005 (10): 129–130.
28. 易洪川: 汉语会话机构与会话原则初探. *湖北大学学报(哲学社会科学版)*, 湖北襄阳, 1991(6): 70–75.
29. 汉语大字典编辑委员会. *汉语大字典: 九卷本[M]*. 2版. 成都: 四川出版集团: 四川辞书出版社, 武汉: 湖北长江出版集团: 崇文书局. 2010. 4272.
30. 夏征农, 陈至立. *辞海[M]*. 6版. 上海: 上海辞书出版社. 2009. 1294.

Tsybmal S. V., Xu Wei. THE CONCEPT OF MODESTY THROUGH THE PRISM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN A COMPARATIVE ASPECT

The article is devoted to a comparative analysis of the special reflection of the concept of MODESTY in Ukrainian and Chinese linguistic cultures. The interpretation of modesty has a number of features in both cultures, which is clearly reflected in the hierarchical value system of each people, in which modesty occupies one of the leading places for the Eastern culture, while for the Western it is a completely insignificant value. Through the prism of intercultural communication, the phenomenon of modesty is an urgent task to study, since the absence or insufficient amount of knowledge usually entails a global misunderstanding between representatives of the two sides of communication at different levels (both business and conversational), which as a result violates the etiquette norms of behavior at a minimum. This approach, following A. M. Prykhodko, is called polylingual, which consists in comparing the concept of the universal order of one language with its equivalent (analog) in another in order to clarify common (integral) and distinctive (differential) features (model "one concept – two languages"). In this way, "the same linguistic and cultural specificity is manifested, which makes up a unique and unique picture of the world, which is reproduced by natural language" [6, p. 406].

Based on the analysis of the dictionary definitions of the concept of "modesty" presented in modern Ukrainian and Chinese dictionaries, signs that verbalize the studied concept in both languages were identified and recorded. On the example of Ukrainian and Chinese quotations of famous figures, aphorisms, proverbs, etc., which are imprinted ideas of each people about one or another aspect of life, the cultural aspect of the reflection of the concept of MODESTY is analyzed. By means of a comparative analysis, it is proved that the universal concept, which belongs to the group of moral and ethical concepts, has both common and distinctive features in the process of verbal and non-verbal expression in Ukrainian and Chinese linguistic cultures, which promotes or, on the contrary, hinders successful intercultural communication.

Key words: concept, modesty, Ukrainian linguistic culture, Chinese linguistic culture, intercultural communication, comparative analysis.